

II. MEŞRUTİYET'İN İLANI VE İZMİR RUMLARI*

(24 Temmuz 1908-31 Mart 1909)

H.Siren BORA

Yirminci yüzyılın başında İzmir, ekonomik ve sosyal yönden birbirinden büyük farklılıklar gösteren beş yerleşim alanına ayrılmıştı. Bunlar; Türk, Rum, Ermeni, Musevi ve Frenk mahalleleriydi¹. Rum mahallesi; yoksul Rumların yerleştiği Kadifekale ile deniz arasındaki düzlüğün ortasında yer alan eğri büğrü dar sokaklardan² ve zengin Rumların yerleştiği³ Frenk mahallesinin canlı sokaklarına uzanan Al-sancak Garı çevresindeki bölgeden oluşmaktaydı⁴. Ayrıca Karşıyaka, Kokaryalı, Göztepe, Buca ve Bornova'da da Rumlara ait yerleşim alanları vardı⁵. 1893 yılında Rum nüfusu, şehirde 53.086, İzmir sancağında 133.811 idi. Aynı tarihte, toplam sancak nüfusu ise, 496.658 idi⁶. Bu miktar, 1908 yılında 627.857'ye yükseldi. Dolayısıyla, Rum nüfusunda da bir artış oldu. 1908 yılına ait nüfus istatistiğine göre, İzmir sancağındaki hıristiyan nüfusu 277.657 idi. Bu toplama, Rum Ortodokslarla birlikte Ermeniler, Yunanlılar ve Levantenler de dahil di⁷.

* Bu makale, Prof.Dr. Zeki Arkan'ın danışmanlığında hazırlayıp Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsüne 1988 yılında sunduğumuz "1908-1912 İzmir Sancağındaki Rumlara (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Durumları)" adlı Yüksek Lisans Tezimizin bir bölümünü oluşturmaktadır.

¹ Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Ank. 1982, 18

² Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ank. 1974, 13

³ Quetin, *Guide en Orient*, Paris 1844, 112. Maxime du Camp, *Souverains et peysegés d'Orient*, Paris 1848, 39. Gaston Deschamps, *Sur les routes d'Aste*, Paris 1894, 151. Mübeccel B.Kıray, *Örgütlemeyen Kent, İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni*, Ank. 1972, 46.

⁴ Çınar Atay, *Tarih İçinde İzmir*, İzmir 1978, 25

⁵ Kıray, *a.g.e.*, 46. Umar, *a.g.e.*, 15-16. Feyyaz Erpi, *Buca'da Konut Mimarisi (1838-1924)*, Ank. 1987, 13-15, Atay, *a.g.e.*, 56

⁶ Kemal H.Karpat, "Ottoman Population Records and The Census of 1881-1982-1983", *IJMES*, February 1978, 274

⁷ 1908 nüfus istatistiği, ayrıca Rumlara sayısını vermediği için bu konuda yaklaşık olarak değerlendirilebilir. *Aydın Vilayet Salnamesi*, 1326 sene-i hicriyesine mahsus, 760

II. Abdülhamit'in baskı rejimine son veren ve anayasalı rejimi geri getiren II.Meşrutiyet'in ilanı, tüm Osmanlı vilayetlerinde sevinç gösterileriyle kutlandı. Türk, Rum Arnavut, Bulgar, Ermeni, Musevi, Sırp, Ulah kökenli bütün cemaatler, neşe içindeydiler. Anayasa, vatan, millet, meşrutiyet, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet kavramları herkesin dilinde dolaşmaktaydı. Verilen söylevlerde; "Yaşasın Vatan", "Yaşasın Ordu", "Yaşasın İttihat ve Terakki Cemiyeti", "Yaşasın Millet", "Yaşasın Hürriyet, Müsavat, Kardeşlik" sözleri yinelenmekteydi⁸.

İzmir'de kutlamalar, 24 ve 25 Temmuz geceleri, kahvehanelerde yapılan gösterilerle başladı. 26 Temmuz'da, mağaza ve gazinolar bayraklarla donatıldı. "Kışla-yı Hümayun" (Sarı Kışla) önünde toplanan halk, askeri bando eşliğinde hükümet binası önüne kadar yürüdü. Bu olayı *Ahenk* gazetesi şöyle duyuruyordu:

"... Nutuklar iradıyla ilân-ı meserret ve hürriyet eyledikleri gibi, dünkü gün de Kemaraltı caddesi, Rıhtım ve daha sair bir çok mahallerde mağaza ve gazinolar râyât-ı Osmaniye ile tezyin ve saat onbirde binlerce halk Kışla-yı Hümayun önünde mectemi ve ellerinde Osmanlı bayrakları bulunduğu halde askeri muzıkası, daire-i hükümet pişgâhına gelerek marş-ı âli-i hamidiyye terennüm ile 'Padişahım çok yaşa' ve 'Zito' sedaları umum tarafından zeban-ı şükran ile minnet kılındıktan sonra halk muzıka ile Kordon'a azimetle izhar ve ilan-ı şetaret eylemişlerdir."⁹.

Rumlar, 30 Temmuz'da, Balcılarıçı, Arasta, Odunpazarı, Parmak-kapı, Peştemalcılarbaşı, Aya Yorgi caddesi, Frenk mahallesi ve kordon-boyunda büyük bir ayin düzenlediler. Üç gün sonra da, İzmir Metropoliti başkanlığında ve ruhani heyet eşliğinde hükümet binası önüne gelerek, Meşrutiyet'in ilanından dolayı duydukları memnuniyeti dile getiren bir konuşma yaptılar¹⁰. 7 Ağustos 1908 günü İzmir'e gelen, Hürriyet Kahramanı Dr. Nazım Bey ve arkadaşları, önce Belediyeyi, sonra sırayla Rum Metropolithanesi, Ermeni Murahhasa Dairesi ve Musevi Havrasını ziyaret ettiler, gittikleri yerlerde hediyelerle karşılandılar¹¹.

⁸ Resneli Niyazi., *Balkanlarda Bir Gerillacı-Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Bey'in Anıları*, Bugünkü dile çeviren: İhsan İlgar, İst. 1975, 226-229

⁹ *Ahenk* 27 Temmuz 1908

¹⁰ *Ahenk* 2 Ağustos 1908

¹¹ *Ahenk* 8 Ağustos 1908

Osmanlı İmparatorluğu'nda Meşrutiyet kutlamaları devam ederken, çalışma koşullarının düzeltilmesiyle ilgili istemleri karşılanmayan çeşitli işletmelerin işçileri, İstanbul'da, Selanik'te, Varna'da, Manastır'da, Üsküp'te ve İzmir'de greve başvurdular¹². İzmir'deki grev, önderliğini Rum işçilerin yaptığı *Aydın Demiryolu Grevi* idi.

1907-1908 yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli yörelerinde alınan kötü hasat ekmeek fiyatlarını, sert geçen kış ve kurak geçen yaz ayları sürülerin kırılmasına neden olarak et fiyatlarını yükseltmişti. Doğal olayların başlattığı bu fiyat artışları, işçi gelirlerinin sabit kaldığı bir dönemde gerçekleşmişti. 23 Temmuz 1908'de ilan edilen Kanun-u Esasi, koşulların düzeltilmesi yolunda bir fırsat doğduğu inancını yarattı. 13 Ağustos 1908'de her mevki ve dereceden işçilerin katıldığı bir toplantıda, *Anadolu Demiryolları İşçileri Sendikası* kuruldu. İlk aşamada amacı, ücret artışını sağlamak ve işçilerin çalışma koşullarını düzeltmek olan sendikanın yöneticilerinin çoğu, gayrimüslimdi¹³. 1 Eylül 1908'de Aydın Demiryolu çalışanları, *Aydın Şimandüfer Kumpanyası* müdürü Mösyö Herbert Barfild'e başvurarak zam isteminde bulundular. Bu istem hemen, İngiltere'deki idare merkezine bildirildi. İdare merkezinden 14 Eylül'e kadar beklenmesi istenince, grev başladı¹⁴. Aydın Demiryolu çalışanlarının çoğu, Rum ve Ermeniydi. Türk işçinin sayısı ise, çok azdı. Bu yüzden grev, Rumlar ve Ermeniler tarafından örgütlenip, idare edildi¹⁵.

Demiryolu çalışanlarının istekleri şunlardı: 500 kuruş maaş alanlara %30, 500'den 1600 kuruşa kadar maaş alanlara %20 zam yapılması; Kumpanya fabrikalarında çalışan işçi yevmiyelerinin bu oran gözönüne alınarak yükseltilmesi; çalışma saatlerinin kış aylarında yedi ve yaz aylarında yedibuçuk saat olması; çalışmak üzere İzmir'den gelenlere yarım yevmiye fazla verilmesi; tüm çalışanlara emeklilik hakkının tanınması; hastalanan işçiye üç ay maaş ödenmesi, eğer hastalığı uzarsa iyileşinceye kadar yarım maaş verilmesi; görevdeyken hastalanan, sakatlanan veya herhangi bir organını kaybeden işçiye yarım yevmiye ödenmesi; her memura yılda onbeş gün izin kullanma hakkının tanınması¹⁶.

¹² Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar(1908-1925)*, Ank. 1978, 32.

¹³ Donald Quataert, *Osmanlı Devletinde Avrupa İktisadi Yayılmı ve Direniş (1881-1909)*, Ank. 1987, 75-76

¹⁴ *Ahenk*, 1 Eylül 1908

¹⁵ Nail Morali, *Mütareke'de İzmir Önceleri ve Sonraları*, İst. 1976, 115.

¹⁶ *Ahenk*, 3 Eylül 1908.

Aydın Demiryolu grevi, zaman zaman Kumpanya müdürünün işçi istemlerinden bir veya ikisini kabul etmesi nedeni ile, ayrı ayrı üç grev halinde sürdü. 4 Eylül'de işveren, zam isteminin bir kısmını ve günlük çalışma süresinin on saatle sınırlanmasını kabul etti ancak, anlaşmaya varılamadı ve ikinci grev başladı¹⁷. Grevin uzaması nedeni ile Kumpanya, *Serai-i İstihdam* başlıklı bir program hazırladı. Çalışma şartlarının belirlendiği bu program, işçiler tarafından kabul edilmedi. Grevden dolayı mallarını nakledemeyip zarar gören İzmir tüccarı, yardım istemiyle Vali'ye başvurunca¹⁸ hükümet, bir anlaşma sağlamak üzere Uşakizade Sadık Bey ile Belediye Başkanı Tevfik Paşa'yı görevlendirdi¹⁹. Girişim başarısızlıkla sonuçlandı, üstelik grev, silahlı eyleme dönüştü. 29 Eylül sabahı işçiler, Punta İstasyonu'nda greve başladılar²⁰. Ertesi gün hükümet, güvenliği sağlayabilmek için, asker göndermek zorunda kaldı²¹. Çıkan çatışmalarda, bu olayla ilgisi olmayan İtalyan vatandaşı Pol adlı genç öldü; bir jandarma eri ve iki Rum işçi yaralandı²². Kumpanya müdürü Mösyö Barfield, Rum işçilerinden Antalyalı Aleko'nun saldırısına uğradı; yaralı olarak ele geçirilen Aleko, hastaneye götürülürken öldü. Nihayet, 5 Ekim günü, "Umur-u Ecnebiye müdürü" İdris Fuad Bey'in arabuluculuğu sayesinde, grev sona erdirildi²³. Grevci işçilerden Vensan, Destepan, Agopyan, Stenaki, Kokilya ve Sturca kendi arzularıyla işten ayrıldılar. Tevaraki, Dekaros, Staveridi, Paleologos, Mamonidi, Dekadyanus adlı memurlar ise, kısa bir süre için işden uzaklaştırıldılar²⁴.

Meşrutiyet'in ilk günlerinde, tüm Osmanlı cemaatlerini sevince boğan eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavramları, imparatorlukta yıllardan beri ayrıcalıklı bir konuma ve seçim geleneğine sahip olan Rum cemaatini harekete geçirdi. Yunanistan tarafından, *Megali İdea*'yı gerçekleştirmek üzere beyinleri yıkanarak yönlendirilen Anadolu Rum-

¹⁷ Gelişmeleri izlediğimiz *Ahenk* gazetesinin 13 Eylül/26 Eylül 1908 tarihleri arasındaki nüshaları kayıptır. 3. grevin başlangıç tarihi 26 Eylül olduğu için 2. grevin 13 Eylül ile 26 Eylül tarihleri arasında sona erdiği düşünülebilir. *Ahenk*, 5 Eylül 1908

¹⁸ *Ahenk*, 29 Eylül 1908

¹⁹ *Ahenk*, 30 Eylül 1908

²⁰ *Hizmet*, 30 Eylül 1908

²¹ *Ahenk*, 1 Ekim 1908

²² *Hizmet*, 2 Teşrin-i evvel 1908

²³ *Ahenk*, 6 Ekim 1908

²⁴ *Ahenk*, 7 Ekim 1908

ları, daha fazla ayrıcalık elde edebilmek amacıyla, diğer gayrimüslim cemaatlerden daha yoğun bir çalışma temposu içine girdiler. Böylece; Aydın Demiryolu grevi, Rum işçilerce, 1908 Mebusan Seçimleri de tüm Rum cemaatine birer fırsat olarak değerlendirilip kullanıldı. Bütün girişimler, Rum Patrikhanesi ve Rum basını tarafından desteklendi. Bu yüzden, Yunanistan ve Anadolu Rumları ile Osmanlı yönetimi arasındaki sorunları, sürtüşmeleri, çoğunlukla subjektif bir yayın politikası izleyen Rum basınından gözlemek mümkündür²⁵.

İzmir'de yayımlanan *Armonya*, *Emerisya*, *Amaltiya*, *Proodos ve Nea Simirri* adlı Rum gazeteleri, cemaatlerinin ayrıcalıklarının artacağını umut ederek, II. Meşrutiyet'in ilanını büyük puntolarla verdiler. Ancak zaman geçip de, İttihat Terakki'nin *Osmanlı Birliği İdeali* açıklık kazanınca, Rum basınında İttihat Terakki'ye karşı tepkiler gözlenmeye başladı. Rum gazetelerinin hemen hemen tamamı, Megali İdea'yı gerçekleştirebilmek için Anadolu'da yoğun milliyetçilik propagandası yapan Yunanistan ile onu 1922 yılının sonuna kadar destekleyecek olan Rum Patrikhanesi'nin etkisi altındaydı.

Yunanistan, kurulduğu tarihten itibaren sınırları dışında 2 milyondan fazla "Hellen" yaşadığını iddia ederek onları "Tutsak Hellenler", "Boyunduruk altında Hellenler" şeklinde tanımlamıştı. Yunan yayılma politikası, Megali İdea'nın amacı ise, tutsaklıktan kurtarılacak olan Hellenlerin önderliğinde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmektir²⁶. II. Meşrutiyet'in ilanı, başlangıçta, Yunanistan ve Megali İdeacı Rumlara için bir umut ışığı oldu. Çünkü, eğer Jön Türkler imparatorluğu gerçekten modernleşirebilirlerse Osmanlı Rum seçkinleri imparatorlukta kilit noktaları ele geçirecekler ve Osmanlı otoritesi çökünce Bizans'ı ilan edeceklerdi. Örneğin, bu fikri destekleyen Yunanlı devlet adamı Dimitrios Rallis, Meşrutiyet'in ilanını hararetle bir sevinçle kar-

²⁵ 1922 yılındaki İzmir yangını ve Yunanlıların kaçarken pek çok belgeyi yanlarında götürmeleri nedeni ile, bugün İzmir'de Yunanca belge ve gazetelere ulaşmak adeta imkansızdır. Bu yüzden, Rum basınının tutumu hakkında fikir sahibi olabilmek için zaman zaman yayınlarında onların yorumlarına yer veren Türk basını ile yetinmek zorunda kalıyoruz.

²⁶ XVIII. y.y.'in sonlarına kadar, Hellen sözcüğü yaşayan bir insanoğlunun adı değildir. Bir efsane, bir masal olarak Rum halk dilinde geçmektedir. Batmış, unutulmuş bir soydur. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rumlara da kendilerini Hellen saymak akullarından geçmemektedir. XIX. y.y.'in başlarına doğru, Ege Havzası uygarlıklarıyla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Rumlara damarlarında bir tek damla Hellen kanı bulunmadığını yazan ciddi yazarlara rağmen, Batı'nın Hellen hayranları, bu gibi sesleri çabucak boğmuşlar ve çağdaş Rumlara eski Hellen torunları sayıvermişlerdir. Yunanistan bunu, Anadolu Rumlara üzerinde propaganda aracı olarak kullanacaktır. Bkz. Bilal Şimşir, *Ege Sorunu-Belgeler 1912-1913*, Cilt 1, Ank. 1976, XXXI-XXXVI.

şıladı ve Osmanlı İmparatorluğundaki Rum çevreleriyle görüşmek amacıyla Selanik ve İstanbul'u ziyaret etti²⁷. Meşrutiyet'in ilan edildiği gün yapılan törenlerden birinde, Yunan ozanı Konstantinidis, tüm imparatorluk halklarının elele verip kardeş olduğunu dile getiren şiirler okudu²⁸. Fakat zamanla, İttihat Terakki'nin Osmanlı Birliği İdeali'nin Megali İdea ile çelişmesi sonucu, Yunanistan, Rum basını ve Patrikhane aracılığıyla Anadolu Rumlarını kışkırtmaya başladı²⁹. Örneğin, Girit'in Yunanistan tarafından ilhakı olayında³⁰, ağzıbirliği yapan Rum gazeteleri, müslümanların Rumları katledeceği söylentisini yaydılar. *Ahenk* gazetesi, bu konuyla ilgili yayınladığı "*Girit Meselesi ve Rum Matbuatı*" başlıklı bir makalede, Rum basınının tutumunu şöyle yorumluyordu:

"Giridin Yunanistana ilhakı hakkında Yunan hükümetinin ma'lum olan âmâl ve teşebbüsâtı ile bizzat Yunan kralının geçenki ifadatına karşı beyan-ı teessür ve teessüf edilmek ve mesele-i ilhakı bir emrivaki add ve telakki ile uhûd ve hukuk-u beynelmileli ihlâl eyleyenlerin ihtirasatını protesto ederek Girid mesele-i müellefesinin emri tesviyesine düvel-i hamiyeye-i erbaanın müzaheret-i insaniyet-kâraneleri istirham olunmak üzere bayramın üçüncü günü şehrimizde, Kışla Meydanında bir miting akd olunacağı malumdur.

Mitingin husule getireceği kaviyen malum olan tesirin sadmesine uğrayacak yalnız bir Yunan hükümeti vardır. Bundan naşi Rumca gazetelerin bir kısmı galeyana gelmiş, bir dürlü izmar edemedikleri gayret ve müfrite izhârda müzdar kalmış., maksad ve hakikati tahrif eyleyerek müslümanların, Osmanlıların hayal ve hatırlarına asla gelmemiş bir takım tezvirat isnada koyularak dünkü nüshalarında çalakalem yazmışlardır.

Ezcümle 'Nea Simirni' gazetesi istihfaf ve istihza ile memzuc bir li-sanla maksada şürû eyleyerek Girid meselesi beynelmilel bir mesele olduğundan halli eylevm cezireyi himaye ve işgal-i askerileri altında bulundurmakda Girit'in hükümet-i hazirasını tanıtmakda olan düvel-i

27 Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Ank. 1986, 114-115

28 Yuriy Asatoviç Petrosyan, *Sovyet Gözüyle Jönürkler*, Ank. 1974, 320-322

29 H.Yavuz Ercan, "Fener ve Rum Ortodoks Patrikhanesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt V, sayı 8-9, Ank. 1967, 414-415

30 Yunan yayılma politikası nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında süregelen mücadele, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde yeniden alevlendi. Temmuz 1908'de, Girit'i Yunanistan'a ilhak etme politikası güden batılı devletler, bir yıl sonra tahliye sözü vererek Girit'i himayelerine aldılar. 14 Temmuz 1909'da tahliye gerçekleşti fakat, Giritli Rumlar adaya hemen Yunan başrağın çektiler. Bkz. E.Z.Karal, *Osmanlı Tarihi*, 8. cilt, Ank. 1983, 121-125.

erbaa'ya aid olduğunu bu meseleye gerek Türkiye'nin ve gerek Yunanistan'ın bilfiil müdahaleye adem-i selahiyetleri ahiren anlaşıldığını, şu zaman-ı meşrutiyetde her ferdin hür ve serbest olmasına ve ictimai âlinin kanunen mecez bulunmasına nazaran ilhak aleyhinde nümâyış icrası için bir şey denemezse de bundan bir netice hasıl olmayacağı, komşu ve kardeş bir hükümetin hükümdarı ve Yunanlıların Kralı Jorj için 'Teşebbüsat-ı gasibane' tabirinin istimali beca olmadığını ve çünkü bu tabirin çarlığını ilan etmiş olan ne Bulgaristan Prensine, ne Sırbistan Kralına ve ne de Karadağ Prensine isnad edilmediğini beyandan sonra (Girid müslümanları menafi-i memleketi siyanete dikkat ve ihtimam etmek şartıyla nümâyış icra edebilirler. Ancak gayz ve nefretlerini zabt ile dostlarına karşı daha nazik hareket etseler ve Avrupa'nın evvelden ittihaz edilmiş olan mukarreratı ki bu ne Yunan ve ne de işe müdahale eylecek başka birisi (?) tebdil edemez daha ziyade metanetkârane intizar etseler güzel hareket etmiş olurlar.) diyor.

Bu gibi şeylerde daima yüksekten atıp tutmakta olan 'Proodos' ise mitingin akdini başka nokta-i nazardan tahlil ve tasvir ediyor. Güya mülhakatda Müslümanlar ile Rumlar başka başka arzuhaller gezdiriyorlarmış. Müslümanlar Girid'in ilhakını hiçbir vechle kabul etmeyib kan ve paraca her gûna fedakarlığı ihtiyara amade bulduklarını meclis-i mebusana bildirecekler. Hıristiyanlar dahi müslümanlarda hasıl olan heyecan-ı efkâr üzerine hıristiyanların hayatı tehlikede bulunduğundan keyfiyet-i ilhakın men'ini insaniyet namına düvel-i muazzamadan istirham edeceklerdir.

Proodos evvelkilere yani müslümanlara bir şey diyemezmiş. Çünkü bu, kendi vazife ve hakları imiş. Fakat ikinciler muahezeden vazgeçemez. Zira böylelikle bütün millet tahkir edilirmiş. 'Hıristiyanların hayatı tehlikededir' demekden ne anlaşılır, bilinir mi imiş? Osmanlı memleketini düvel-i muazzamaya karşı teşhir etmek, burada Yamyamlar iskân ettiğini göstermek imiş!

... 'Amaltiya' ciddiyeti bütün bütün elden bırakmıyarak mahaza ve vadide birkaç söz söylemiş olmak emeliyle ufacık bir fıkra derc ile Manisada Girid müslümanlarının mesele-i ilhak aleyhinde tertib edilen şikâyetnameye vaz'-ı imza için (Rumları icbar etmekte olduklarını ve bunu haber alan Manisa Yunan Konsolosunun İzmir Yunan General Konsoloshanesine malumat verdiğini) yazıyor.

Rumca rüfekamıza ve bütün Rum vatandaşlarımıza evveleminde şunu ihtar ve temin ederiz ki aleyhlerinde müslümanların fena bir fikir ve maksadı yokdur ve ötedenberi olmadığı gibi ne şimdi ve ne de bundan sora olamaz...."³¹.

Başlangıçta, İzmir Rum basınının tümü, Yunan Megali İdea'sının destekçisi görünümündeydi. Fakat zamanla yayınlarının içeriğinde bir farklılık gözlenmeye başladı. *Proodos* ve *Nea Simirni*, saldırgan tutumlarıyla Osmanlı Birliği idealini zedelemeye çalışırken, *Amaltiya* ve *Emerisya* daha ılımlı bir yayın politikası izleyerek Osmanlı İmparatorluğu'na sadık kaldılar. 1912 yılında iyice belirginleşen bu farklılık, aynı yılın Nisan ayında *Rum Meşrutiyet Kulübü*³² Selanik Şubesi tarafından yayınlanan bir beyannamede şöyle yorumlanacaktı: Nea Simirni gazetesi millidir; Rum halkının ve Yunanistan'ın çıkarlarına aykırı çalışan Amaltiya ve Emerisya ise gayrimillidir³³. Ekim 1908'de Proods ve Nea Simirni'nin Türklerle Rumlar arasında düşmanlık yaratarak şehrin güvenliğini bozmaya yönelik yayınları o derece yoğunluk kazandı ki, İttihat Terakki'nin İzmir'deki yayın organı niteliğinde olan *İttihad* gazetesi, Savcılık Makamının uyarma ihtiyacını duydu:

"... İzmir de de -İstanbul'da olduğu gibi- Meşrutiyetimize düşman, idare-i müstebideye dost, fesada sâi bazı eşhas-ı leime bulunduğu asar-ı delaletiyle anlaşılmakta idi. Fakat bunların kimler olduğu iyice bilinemiyor idi.

Bugün o yılan yuvası, o canavar ini keşf olundu. Bugün cesim Meşrutiyetimizi parçalamak, civan-ı hürriyetimizi içmek isteyenlerin kimler olduğu meydana çıktı. Bu hainlerin Proodos gazetesini çıkaran Lazari İstematyadi ile yeğeni Anderiya İstematyadi olduğu tahakkuk etdi.

Bunlar binâyı Meşrutiyetimizi yıkmaya çalışıyorlar; bütün birçok zahmetler, fedakârlıklar ihtiyarıyla anasır-ı muhtelif arasında tesis etmeğe çalıştığı uhuvveti kırmaya gayret ediyorlar....

³¹ *Ahenk*, 2 Kanun-u sani 1908

³² Yunan Megali İdeasına hizmet amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli şehirlerinde kurulan Rum Meşrutiyet Kulüpleri, 1912 mebusan seçimlerinde, İttihat ve Terakki'ye karşı Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile birlikte çalıştılar. Bkz. *Anadolu*, 16 Şubat 1912, *Anadolu*, 12 Mart 1912

³³ *Anadolu*, 19 Nisan 1912

Bunlar bu meşum maksadlarının icrasını muntazam bir program içinde takib ediyorlar. İbtida Rum vatandaşlarımız arasına tefrika ilka etdiler. Geçen gün şehrimizde mütemekkin Giridlileri heyecana, harekete getirmek Girid ahvali hakkında ahenk refikimizin yazdıklarını ahaliyi isyana davet eder suretde tahrif ederek neşretdiler. Jön Türkleri ittihad-ı islam maksad-ı meş'umunu takib ediyor diye Rumlara göstermek istediler.... En sonra da islamlar hıristiyanları katliam edecek diye bedhahane leimane bir havadis çıkararak ahaliyi büyük bir havf ve hırsa düçar etmiş ve Şişeciler içindeki dükkanların kapanmasına sebebiyet vermişlerdir.

.... Asayiş-i umumiye haleldar etmeye çalışan, istirahat-ı ahali için daimi bir tehlike halinde bulunan bu eşhas-ı red'iyeye hakkında ahkâm-ı kanuniyenin icrasını bir an evvel emr edeceğinizi memul ederiz...."³⁴.

Proodos'un bu saldırgan tutumu, yukarıda belirttiğimiz gibi zaman zaman Osmanlı İmparatorluğu'na sadık bir yayın politikası izleyen *Amaliya* gazetesi tarafından da kınandı:

"Dünyanın en hür memleketlerinde bile, hatta Cumhuriyetlerinde bile adab-ı umumiye muhafaza etmek hükümetce pek ziyade itizam edilen bir meseledir. Adab-ı umumiye ihlale cüret eden gazeteler aleyhinde takibat-ı şer'iyeye ve şedide-i kanuniye icra edilir.

Şehrimizde münteşir 'Proodos' gazetesi islamlarla hıristiyanlar arasında bir mukateleyi davet için birçok eracı tasni' ve neşrettiğinden maada bu kere adab-ı umumiye ihlale cüret etmişdir. Mezkûr gazetenin bu hareketini biz tevsif etmekden ictinab ederiz..."³⁵.

Emerisya gazetesi ise, Emanuelidi Efendi tarafından kaleme alınan bir makalede; Jön Türkler tarafından süngü kuvvetiyle elde edilen hürriyetin hiçbir karşılık beklemeden tüm Osmanlı cemaatlerine armağan edildiğini, Rumların teşekkür etmek yerine şahsi çıkarlar peşinde koşduğunu açıklarken Rum cemaatini "*İhanet ve nankörlük*" suçluyordu³⁶.

³⁴ *İttihad*, 24 Teşrin-i evvel 1908

³⁵ *İttihad*, 24 Teşrin-i evvel 1908

³⁶ *İttihad*, 17 Teşrin-i evvel 1908

Meşrutiyet'in ilk günlerinde, Rum basınının toplu muhalefeti ile karşı karşıya kalan İttihat Terakki, gazetelerde yayınladığı bildiriler aracılığıyla onları uyarmıştı:

"Osmanlı İttihat Terakki Cemiyetinden

İzmirde münteşir Fransızca ve Rumca gazeteler hükümetin umuru idaresini sekte dar edecek ve bilhassa tafsilatı düçar-ı müşkülât edecek efsaneler neşriyle ezhan-ı umumiye teşvik etmekte olduğu görülüyor. Bu kabilden olarak Rumca Amaliya gazetesi neşr ettiği ilavesinde artık Rumların silah altına alınacağı ve dünkü nüshasında mürettebat-ı emiriyenin tahsildar vasıtasıyla istifa kılınmayıp ahali kendiliklerinden gelib mal sandıklarına verecekleri hakkında hükümetçe namalûm mukarreratı neşr eylemekte buldukları anlaşılmuş bu ise kavanin-i mer'iyeye bivücuuh mugayir bulunmuş olduğundan ba'dema bu gibi şekimane neşriyatda bulunmaması lüzumu selâmet-i vatan ve millet namına halisane tavsiye olunur.

Fi 6 Ağustos 324"³⁷

İttihat Terakki, bu uyarıları, vilayetlerde düzenlediği basın toplantıları ile pekiştirmeye çalıştı. Örneğin, 22 Kasım 1908'de Emerisya gazetesi idarehanesinde, şehirdeki gazete sahipleri ile bir toplantı yapıldı³⁸. Ne yazık ki, İttihat Terakki'nin Osmanlı basın birliğini oluşturmaya yönelik tüm girişimleri, başarısızlıkla sonuçlanacaktı.

Ağustos 1908'de "*İntihab-ı Mebusan Kanunu*" yayınlandı. Bu kanunda, seçimlerin iki dereceli yapılacağı ve "25 yaşını bitirmemiş, medeni haklarından yoksun, yabancı devlet vatandaşı olduğu iddia edilen, geçici bir süre için bile yabancı ülkeler hesabına iş gören, hileli iflas yapan, haciz altında bulunan ve vergi vermeyen kişilerin" mebus olamayacakları kaydedilmekte idi. Ancak kanun, adayların adaylık şartlarını belirlerken ne şekilde aday olacaklarını açıklamıyordu³⁹. Dahiliye Nezareti'nin *Ahenk* gazetesinde yayınlanan bir duyurusuna göre adaylar ya kendileri adaylıklarını koyacaklar, ya da emin ve güvenilir, akıl sahibi 300 kişi tarafından imzalı bir dilekçe ile aday gösterileceklerdi. Aynı yazıda, yasal niteliklere sahip olan herkesin tek başına adaylığını koyabileceği de belirtilmekteydi⁴⁰.

³⁷ *Ahenk*, 21 Ağustos 1908

³⁸ *Hizmet*, 23 Teşrin-i sani 1908

³⁹ *İntihab-ı Mebusan Kanunu*, İst. 1324, madde 11, 7

⁴⁰ *Ahenk*, 16 Teşrin-i evvel 1908

Seçmen listelerinin hazırlanmasında belediye ve kaza meclislerinin yanı sıra imam ve papaz gibi dini şahsiyetler de görevlendirildi⁴¹. 14 Ağustos tarihinden itibaren, belediye tarafından imam, papaz, haham ve muhtarların dolduracakları seçmen defterleri dağıtmaya başlandı. Meclis-i Mebusan üyelerinin seçimini kontrol etmek için bir *Tef-tiş Heyeti* oluşturuldu. Ragıp Paşa, Dimitraki ve Nesim Levi Efendilerle belediye meclisi üyelerinden 6 kişinin bulunduğu bu heyetin yönetimini, belediye başkanı Tefvik Paşa üstlendi⁴². Vilayetlerde seçimler, sancak esasına göre yapılacaktı. Erkek nüfusu 50.000'den az olan sancaklarda 25.000 ve fazlası için bir mebus tahsis edilirken, erkek nüfusu 50.000'den fazla olan sancaklarda her 25.000'in fazlası meclise bir mebus gönderebilecekti⁴³. Bu kanun maddesi uyarınca, İzmir sancağının nüfusu ile orantılı olarak seçeceği mebus sayısı, 6 idi.

Rumlar, hemen seçim hazırlıklarına başladılar. Seçimler, Megali İdea'nın gerçekleştirilebilmesi için bir fırsattı. Pazar günü Mösyö Yanıki'nin okulunda, çeşitli meslek gruplarından 90 kişi biraraya geldi. Toplantıda, seçim dolayısıyla oluşturacakları *Rum Kulübü*'nün iç tüzüğünü hazırlamak üzere Hıristaki Etnaşola, Baroci, Lavdayo, Papa Anton Anastasyadi ve Bostancıoğlu seçildiler⁴⁴. 25 Nisan 1861 tarihinde, "Rum teb'anın cemaat teşkilatı" yeniden düzenlendiği zaman, cemaatin yönetimi için oluşturulan "Ruh'ni" ve "Cism'arı" nitelikli meclislerin oluşumunda seçim esnasına yer verilmişti⁴⁵. Ayrıca eskiden beri ruhani meclislerin ve yöneticilerin seçim yoluyla oluşturulması geleneği vardı. Bu yüzden, Türklerden daha avantajlı durumdaydılar. Deneyimleri sayesinde Rumlar, paylarına düşmesi gereken *müntehib-i sani* ve mebus sayısından fazlasını çıkarabileceklerdi.

Mebus adayları, seçimler başlamadan önce, programlarını hazırladılar. Görüşlerini, tanıtma konuşmaları, el ilanları ve afişler aracılığıyla seçmenlerine duyurdular⁴⁶. Örneğin, Rum mebus adaylarından

⁴¹ *İntihab-ı Mebusan Kanunu*, madde 4.5.6, 4-5; *Ahenk*, 9 Ağustos 1908

⁴² *Ahenk* 19 Ağustos 1908

⁴³ *İntihab-ı Mebusan Kanunu*, madde 2-3

⁴⁴ *Ahenk* 25 Ağustos 1908. İzmir Rum Meşrutiyet Kulübü hakkında elimizde yeterli bilgi yoktur. 15 Şubat 1912'de, İzmir Rum Meşrutiyet Kulübü'nün kuruluşunu haber veren bir ilan Anadolu gazetesine gönderilmekle beraber, *Teşhir* gazetesi, 1911 yılında İzmir Ruş Meşrutiyet Kulübü'nün varlığından söz etmektedir. Metinde adı geçen 1908 tarihli İzmir Rum Kulübü'nün, Rum Meşrutiyet Kulübü olma olasılığı da vardır. Bkz. *Teşhir*, 15 Nisan 1911, *Anadolu*, 16 Şubat 1912

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi*, İzmir 1988, 114-116

⁴⁶ Efdal Sevinçli, "II. Meşrutiyet Seçimleri Öncesinde İzmir'den Bir Secs", *Tarih ve Toplum*, cilt 3, 158.

Karolidi Efendi, Rum cemaatine, önce Metropolithanenin büyük salonunda⁴⁷, bir hafta sonra da İdadi Mektebi'nde⁴⁸ birer konferans verdi. İzmir müntehib-i sani seçimleri, eylül ayında başladı. Oy verme işlemleri genellikle sakin geçti. Cemaat liderleri oy sandıklarının başında, adeta denetleyici görevini üstlendiler. Her oy sandığının arkasında bir molla, bir Rum papazı ve Ermeni papazı yan yana durmakta idi⁴⁹. Müntehib-i sani seçimlerinde elde edilen sonuçlar şehirde, büyük yankılar uyandırdı. Sancakta Türk nüfus, Rum nüfusa oranla çok daha fazla olmasına rağmen Türklerin çıkarabildiği 45 müntehib-i saniye karşılık, Rumlar 60'dan fazla müntehib-i sani çıkarmışlardı⁵⁰. Bu sonucun alınmasında, düzenli çalışan Rum muhtarların, Metropolithane'nin ve Rum Kulübünün rolü büyüktü. Rum muhtarlar, tek bir Rum'u defter harici bırakmazken; Türk muhtarlar işin önemini kavramayıp eksik işlem yapmışlardı. Seçmen defterlerinde kaydını bulamayan Rumlar, hemen bir *İtirazname* yazıp Teftiş Heyeti'ne vererek adlarını kaydettirirken, Teftiş Heyeti görevini hakkıyla yerine getirmeyip Türk muhtarları uyarmamıştı⁵¹. Üstelik Rum basını, yayınlarıyla seçmenlerine yardımcı olurken, Türk gazeteleri konuya sahip çıkmıyordu. Türklerin çoğunun seçim sandıklarının nerede bulunduğundan bile haberi yoktu⁵². Seçimlerden önce, Metropolithane ve Rum Kulübü tarafından seçilecek olan müntehib-i sanilerin, Rum mebusların adları ve sayıları belirlenmişti. Seçmenler de adlara itiraz etmeden ve tek bir oyu boşa harcamadan oy vermişlerdi. Hatta, mebus adayı dahi, seçileceğinden haberdardı⁵³. Metropolithane ise, vaazlarıyla seçmenlerini yönlendirmişti⁵⁴.

Rumların fazla temsilci çıkarmaları, İttihat Terakki'nin müdahalesine yol açtı ve yapılan seçimlerin iptali için dilekçeler verildi. Yerel yetkililer, çoğunlukla bu istekleri yerine getirdiler. Gelişmeler, Rum Patrikhanesi tarafından hemen protesto edildi. Patrikhane'nin Bab-ı Ali'ye verdiği tahrir'de; İzmir'de seçmen listelerine araştırılmaksızın 18.000 islam nüfusun eklendiği, dilekçeyle başvuran hıristiyanların

⁴⁷ *İttihad*, 10 Teşrin-i evvel 1908

⁴⁸ *İttihad*, 18 Teşrin-i evvel 1908

⁴⁹ Serdan Ada, "Fotoğraflarla II. Meşrutiyet-Hürriyet Günleri", *Tarih ve Toplum*, cilt 2, 15

⁵⁰ *Hizmet*, 1 Teşrin-i evvel 1908

⁵¹ *Hizmet*, 8 Teşrin-i evvel 1908

⁵² *İttihad*, 2 Teşrin-i sani 1908

⁵³ *Hizmet*, 4 Teşrin-i evvel 1908

⁵⁴ *Hizmet*, 27 Eylül 1908

başvurularının kabul edilmediği, müslüman nüfusu listelere kaydedebilmek için seçmen listelerinin bir hafta olan yasal askıda kalma süresinin onbeş güne çıkartıldığı belirtilmekte ve Rumların seçimleri boykot edeceği tehdidi yer almakta idi⁵⁵. *Hizmet* gazetesinde yayınlanan bir makalede, konu halka şöyle duyuruluyordu:

"Vaktiyle lazıme-i siyaset demekden ziyade icab-ı merhamet add olunmağa şayan bir semahatle taht-ı idaremize aldığımız unsur-u hıristiyanıyeyi büsbütün serbest bırakmışız. Bu sakin usul-ü idare altında Rumlar, millet içinde ayrı bir millet teşekkül ederek komitelerine has olan bütün âdat ve temayulâtı olduğu gibi muhafaza eylemişler, ne bizim zevk-i milliyemiz onların âdatına ne de onların âdatı bizimkine karışabilmiş. Rumları esasen komitelerinde müstakil bırakmak, bir gelip de nasıl onların eline böyle bir Yunan hakimiyeti vermeği intac etmiş ise Yunanistan'ın teşekkülü de Memalik-i Osmaniye'de yaşayan bütün Rumları manen oraya bağlamışdır. Bugün iş mebus intihabına gelince: herşey patlak verdi. İstanbul'da, Yanya'da, Kırkilise'de vukua gelen ahval ve ihtilafdan bahsetmek istemeyiz. Yanya'da mebus intihab edilmek istenilen bir Rum elinde Yunan bayrağı olduğu halde Yunan Konsolosuyla birlikte arabaya binerek Türkler aleyhine nutuklar vermişdir. Bu tür olaylar Rum vatandaşların Yunan nüfuzu altında yaşamak arzusunda olduklarını gösterir."⁵⁶

İzmir sancağı mebus adaylarının adları, gazeteler aracılığıyla halka duyuruldu. Adaylar: İzmir Müftüsü Mehmed Said Efendi, İzmir Hurşidiye mahallesi doğumlu olup İstanbul'da avukatlık yapan David Ruso Efendi, Abdizade Refik bey, Köylü gazetesinin sahibi avukat İsmail Sıdkı Bey, Ödemişli avukat Fahreddin Efendi, Tire belediye başkanı Akif Halil Efendi, Ispartalızade İstefan Efendi, Kosova vilayeti eski Maarif Müdürü Ziver Bey, Avukat Alber Tarika Efendi, Avukat Çelebizade Seyit Bey, Doktor Yüzbaşı Mehmed Rafet Bey, Selanik merkez Ticaret Mahkemesi üyelerinden Nesim Mazliyah Efendi, *Avukat Corcioğlu Dimosten Efendi*, *Tüccardan Kiryako Ayanos Efendi*, Emin Bey, Taşlızade Doktor Edhem Bey, Refik Nevzat Bey, *Tüccardan Fraşerli Gani Bey*, Hoca Şakir Efendizade Mehmed Abdullah Bey, Ödemiş'den Serupa Davudyan Efendi, *Avukat Tokatlıoğlu Anastas Efendi*, Doktor İsmail Lütfü Bey, Milaşlı Salih Efendizade Halil Efendi, Nazilli'den Hocasade Hacı Süleyman Efendi, Bergamalı Cevdet Efendi,

55 *Hizmet*, 3 Teşrin-i sani 1908: Ahenk, 11 Teşrin-i sani 1908

56 *Hizmet*, 16 Teşrin-i sani 1908

İskenderiye'de avukatlık yapan Jozef Sonino Efendi, Ödemiş avukatlarından Birgili İstavri Fikri Bey, Ödemişli Ekmekçizade Hacı Mustafa Efendi, Vakıflar Hazinesi avukatı Ahmed Efendi, *Diyarbakır vilayeti vali muavini Aristovulo Vasilaki Efendi, Darü'l-fünun hocalarından Pavlo Karolidi Efendi ve Sivas vali muavini Aristidi Paşa idî*⁵⁷. Cemaatlerin nüfus oranlarına göre, her cemaatin mebus adaylarının sayısı belirlenmişti.

Mebus seçimleri, 12 Kasım 1908 sabahı başladı. Sabah saat sekizde, çoğunluğunu gazeteciler ve müntehib-i sanilerin oluşturduğu 300 kişi belediye'ye geldi. Kahve ikramından sonra, oy pusulaları dağıtıldı. Oy verme işleminden sonra, saat dokuzbuçuk'ta Teftiş Heyeti oyları saymaya başladı. Sonuçlar şöyleydi:

İzmir Müftüsü Mehmed Said Efendi	102	oy
Eski Sivas Valisi Aristidi Paşa	109	oy
Çelebizade Seyid Bey	99	oy
Ispartalı İstepan Efendi	70	oy
Nesim Mazliyah Efendi	73	oy
Doktor Taşlızade Edhem Bey	59	oy
Karolidi Efendi	40	oy
Köylü Gazetesi sahibi Sıdkı Bey	19	oy
Doktor Lütfü Bey	14	oy ⁵⁸

İlan edilen sonuçlara göre, Karolidi Efendi yeterli çoğunluğu elde edememiş, sadece Rum adaylardan Aristidi Paşa mebus olmaya hak kazanmıştı. Böylece, seçimlerde iki mebus çıkarmayı uman Rumlar hayal kırıklığına uğradılar. İzmir'de ortam gerginleşti.

Kayseri doğumlu olan Pavlo Karolidi Efendi, uzun süre İzmir Evangeliki okulunda öğretmen olarak çalıştıktan sonra, Yunanistan'a gitmiş, Atina Üniversitesi'nde Tarih öğretmenliği yapmaya başlamıştı. Yunan kanunlarına göre, Yunan tabiyetine geçmeden Yunanistan'da çalışamayacağı için, Yunan vatandaşı olmuştu. Fakat öte yandan, Kayseri'de hala Osmanlı tabiyetinde görünmekteydi. İntihab-ı Mebu-

⁵⁷ *Hizmet*, 5 Teşrin-i sani 1908

⁵⁸ *Hizmet*, 13 Teşrin-i sani 1908

san Kanunu'nun 11. maddesinde, yabancı devlet vatandaşı olduğu iddia edilen geçici bir süre için bile yabancı ülkeler hesabına iş gören kişilerin mebus seçilemeyeceği kayıtlı olduğundan, Karolidi Efendi'nin mebusluğu, basında tartışma konusu oldu⁵⁹. Nea Simirni, Proodos ve Armonya gazeteleri, Karolidi Efendi'nin adaylığının meşruluğunu, "... Pavlo Karolidi Efendi'nin Yunanistan Dar'İfünun muallimliğinde bulunması namzedliği aleyhine bir delil olarak ikame edilemez, çünkü Kanun-u Esasiyi kendilerine medyun bulunduğumuz Jön Türklerin kısm-ı azamını Atina ve Avrupaya firara icbar eden esbab, Karolidi Efendiyi de komşumuz hükümete ilticaya mecbur etmiştir." açıklamalarıyla kanıtlamaya çalışırken, Türk gazeteleri bu iddiaları reddediyorlardı. Onlara göre, Karolidi Efendi, kendi arzusuyla Yunanistan'a gitmiş ve yine kendi arzusuyla Yunan tabiyetine geçmişti⁶⁰. 12 Kasım 1908'de seçim sonuçları açıklanınca, konu tekrar gündeme geldi. 14 Kasım günü, sabaha karşı saat beşden onbire kadar, Aya Fotini Kilisesi'nde aralıksız çan çalınarak halk kiliseye davet edildi. Aynı gün, Hükümet Caddesi civarında, Başdurak, Halimağa çarşısı, Arastabaşı, Odunpazarı, Peştemalcılarbaşı ve Frenk mahallesinde bulunan Rum mağazaları geç saatlere kadar kapalı kaldılar. İzmir valisi, güvenliğin sağlanması için, askerî devriyeye çıkartarak Aya Fotini Kilisesi ile Belediye'nin etrafını sardırıldı. İzmir Liva Kumandanı Erkan-ı Harbiye Mir-livalarından Fevzi Paşa, Aya Fotini Kilisesine giderek toplananların dağılmalarını istedi ise de Rumlar, seçim iptal edilip Karolidi Efendi seçilinceye kadar dağılmayacaklarını bildirdiler. Saat beş civarında Fransa Başkonsolosu Mösyö Belan, Yunanistan Konsolosu Mösyö Öyanyadı, Rum Metropolit ve Amaltiya gazetesi sahibi Solomonidi Efendi hep beraber Hükümet Dairesine giderek vali ile görüştüler. Sonra da yanlarında Belediye başkanı Tevfik Paşa ve Umur-u Ecnebiye müdürü İdris Fuad Bey ve iki zabıt olduğu halde Metropolithane'ye geri döndüler. 15 Kasım'da Bergama kazasından gelen seçim sonuçları ile, Karolidi Efendi'nin mebusluğu kesinleşince, Rumların boykot ve gösterileri sona erdi⁶¹.

⁵⁹ *Hizmet*, 16 Teşrin-i sani 1908

⁶⁰ *İttihad*, 10 Teşrin-i evvel 1908

⁶¹ *Hizmet*, 15 Teşrin-i sani 1908

İzmir sancağı seçim sonuçları şöyleydi: "İzmir Müftüsü Mehmed Said Efendi, Dava vekili Çelebizade Seyid Bey, *Sivas Vilayeti Vali Muaviri Aristidi Paşa*, Nesim Mazliyah Efendi, Ispartalızade İstevan Efendi, *Atina Dar'ı-fünunu muallimlerinden Kayserili Pavlo Karolidi Efendi* mebus seçildiler."⁶².

II. Meşrutiyet kutlamaları sırasında, gayrimüslim cemaatlerinin birbiri ile kaşnaşması, Osmanlı basını ve bazı aydınlar tarafından, İttihat Terakki'nin bir zaferi olarak nitelendirildi. Gerçekten de ortam, İttihat Terakki'nin savunduğu *Osmanlı Birliği İdeali*'nin⁶³ gerçekleşeceği izlenimini vermekteydi. Fırsattan faydalanan İttihat Terakki, Meşrutiyet'in ilanı ile haklar bakımından eşit birer vatandaş durumuna gelen, farklı ırk, dil ve dinden cemaatlerin, *Osmanlı Milleti*'ni oluşturduğu fikrini aşılama çabası⁶⁴. Bu amaçla vilayetlerde, eşitlik, dayanışma ve hürriyet kavramlarını işleyen konferanslar düzenlendi,, oyunlar sergilendi. Örneğin, 2 Kasım 1908'de, Kordon'daki Kristal Gazinosu'nda, İzmirli Rum avukat Anastas tarafından, *Hürriyet* konulu bir konferans verildi⁶⁵. 14 Kasım'da, Kula'da, Kanun-u Esasi'nin ilanı şerefine halktan toplanan paralarla inşa edilen Hürriyet Gazinosu'nda, Rum gençleri tarafından oynanan *Vatan yahut Silistre* piyesi çok beğenildi⁶⁶. Ne yazık ki İttihat Terakki'nin çabaları, uzun vadede etkili olmadı ve Osmanlı Milleti fikri benimsenmedi. Çünkü, gayrimüslim Osmanlı cemaatleri, verilen ayrıcalıklardan yararlanıp, Millet olarak varlıklarını korumuşlardı. Böylece, Osmanlı Milliyetçiliği, bir avuç yöneticinin benimsediği maddi temelden yoksun bir ülküden öteye geçemedi⁶⁷.

Yıllardan beri, diğer gayrimüslim cemaatlere oranla ayrıcalıklı bir konuma sahip olan ve elçilik, tercümanlık gibi görevler aracılığıyla idareye ortak edilen Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'nu, kendi çıkarlarının bir temsilci olarak asla görmediler. Sahip olduklarını kaybetme

⁶² *Hizmet*, 29 Teşrin-i sani 1908; *İttihad*, 29 Teşrin-i sani 1908

⁶³ Tanzimat ve İslahat Fermanları'nın temel amacı, Osmanlılık fikrini yayarak, ortak bir toplum yaratmaktır. Osmanlılık kavramına ilk kez, 1856 İslahat Fermanı'nda yer verilmiştir. Fermanın başında, teb'adan Vatandaş teriminin söz edilmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. E.Z.Karal, *Osmanlı Tarihi*, 6.cilt, Ank. 1976, 10. Bu kavram, 1876'da ilan edilen Kanun-u Esasi'nin 8 ile 26. maddeleri arasında, daha geniş kapsamlı olarak yer almıştır. Bkz. Suna Kili-Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri Sened-i İttifaktan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., t.y., 32-33.

⁶⁴ Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anıtlar*, İst. 1976, 39

⁶⁵ *Hizmet*, 2 Teşrin-i sani 1908

⁶⁶ *Hizmet*, 16 Teşrin-i sani 1908

⁶⁷ Zafer Toprak, *Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)*, Ank. 1982, 19.

korukusuyla, Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren, yapılan reformlara kuşku ile bakıp karşı çıkan Rumların büyük bir kısmı, Yunanistan'ın kurulduğu tarihten itibaren Megali İdea'yı gerçekleştirebilmek amacıyla sürdürdüğü propagandanın etkisi altında kaldılar ve adeta Atina ile özdeşleştiler. Osmanlı İmparatorluğu'na sadık kalan az sayıdaki Rum hariç, çoğu Panhellenistti. Bölünmüş durumları ilerde, siyasal partilerde de gözlenecek olan Ermeni ve Bulgar cemaatinin aksine, Rum cemaati, siyasal bakımdan soydaşı ve Yunanistan'ın maşası haline gelen Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin mutlak otoritesi altındaydı. II. Meşrutiyet'in ilanını büyük bir fırsat olarak kabul eden, tekrar yürürlüğe giren Anayasa ve Parlamenter sistemden yararlanarak imparatorluğun yöneticisi olmayı düşleyen Megali İdeacı Rumlar⁶⁸ amaçlarına ulaşabilmek için, zaman zaman Osmanlı yasalarını ihlal eden bazı girişimlerde bulundular. Örneğin, İzmir'de, İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun 11. maddesine göre mebus seçilmesi sakıncalı olan Karolidi Efendi'nin mebusluğu için şehrin güvenliğini bozan büyük bir gösteri düzenlediler ve isteklerini kabul ettirdiler. İttihat Terakki'nin azınlıkları Osmanlılaşırma politikası, onları hayal kırıklığına uğrattı. Bu politika amaçlarına ulaşmayı engellediği için, bazı Rum gazeteleri ve Rum mebuslar aracılığıyla, Osmanlı Birliği İdealini baltalamaya çalıştılar.

Osmanlı Mebusan Meclisine seçilen 288 mebus'un 26'sı Rumdu. Meclis'de, başkanlığını Karolidi Efendi'nin üstlendiği bağımsız Rum Grubunu oluşturan Rum mebuslar, cemaatleri tarafından başlatılan mücadeleyi sürdürdüler. Osmanlı Birliği İdealine karşı çıkan Ermeni, Bulgar, Sırp, Ulah ve Arnavut mebusların çoğu da bu mücadeleye katıldı. 31 Mart Olayına kadar, azınlıklarla yaptığı görüşmelerle bu ideale ulaşmayı uman İttihat Terakki, ayaklanma bastırıldıktan sonra, yaptırımlar aracılığıyla hedefine ulaşmaya çalıştı. Haziran ayından itibaren, eğitimin denetimini devlete vererek azınlıkların siyasal ve kültürel özerkliğini kısıtlayan, gayrimüslimlere askerlik mecburiyeti getiren ve dernekleri devlet denetimi altına sokan yasa önerileri hazırladı⁶⁹. Fakat, Osmanlı cemaatlerini bir araya asla getiremedi. böylece, Balkan savaşı yenilgisinden sonra, Osmanlıcılıktan vazgeçerek Türkçülüğü savunmaya başladı.

⁶⁸ Feroz Ahmad, *a.g.e.*, 129-130

⁶⁹ *A.g.e.*, 132